

ЗМІСТ ПОНЯТТЯ «ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА»

CONTENTS OF THE CONCEPT «POTENTIAL OF ENTERPRISE DEVELOPMENT»

У статті досліджено економічний зміст дефініції «потенціал розвитку підприємства», необхідність чого пов'язана з тим фактом, що сьогодні парадигма управління потенціалом розвитку підприємств все ще перебуває на стадії формування. Розглянуто еволюцію теоретичних уявлень про потенціал підприємства, що дозволило встановити ототожнення деяким авторами понять «потенціал підприємства» та «потенціал розвитку підприємства». Виявлено наявність тісного зв'язку між поняттями «потенціал» та «розвиток» підприємства. Розглянуто особливості процесу розвитку, що дозволило систематизувати основні системні властивості потенціалу розвитку підприємства та розкрито їх зміст. Вивчено трактування змісту потенціалу розвитку підприємства з погляду окремих авторів. На основі узагальнення результатів проведеного дослідження запропоновано авторське визначення поняття «потенціал розвитку підприємства», що ґрунтується на позиціях інтегрального підходу до вивчення потенціалу підприємства.

Ключові слова: потенціал, розвиток, потенціал розвитку, підприємство, адаптація, ресурси, стійкість.

The article examines the economic content of the definition of "enterprise development potential", the need for which is due to the fact that today the paradigm of enterprise development management is still in its infancy. The evolution of theoretical ideas of scientists about the potential of the enterprise is considered, most of which interpret the concept of "enterprise potential" as a set of acquired resources and opportunities for their effective formation and use. The analysis allowed to establish the identification of some authors of the concepts of "enterprise potential" and "enterprise development potential". Given that the development of the enterprise depends on the availability of resource species manifestations of its potential, there is a close connection between the concepts of "potential" and "development" of the enterprise. The peculiarities of the development process are considered, which allowed to systematize the main systemic properties of the development potential of the enterprise, which include adaptability, sustainability, goal-orientation and synergy and revealed their economic content. The interpretation of the content of the enterprise development potential from the point of view of individual authors is studied, which allowed to establish the absence of a single point of view to determine the studied definition. Based on the generalization of the results of the study, the author's definition of the concept of "enterprise development potential" is proposed, which is based on the positions of an integrated approach to the study of enterprise potential. It is proposed to consider economic resources as potential-generating factors from the standpoint of ensuring the development of the enterprise; innovations; external and internal opportunities; competitiveness and investment attractiveness of the enterprise. It is established that the key characteristic of the development potential of the enterprise is its ability to ensure the generation of the target level of net profit in the long run, which indicates its direct connection with the strategic goals of the enterprise.

Key words: potential, development, development potential, enterprise, adaptation, resources, sustainability.

УДК 332.82(477)

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-15>

Дідківський А.О.

аспірант кафедри економіки та фінансів підприємства

Державний торговельно-економічний університет

Богма О.С.

д.е.н., професор, професор кафедри економіки та фінансів підприємства

Державний торговельно-економічний університет

Didkivskiy Andrii

State University of Trade and Economics

Bogma Olena

State University of Trade and Economics

Постановка проблеми. У мінливих, високо конкурентних та важко прогнозованих умовах сучасної ринкової економіки безперервний динамічний розвиток являє собою основу стійкого та успішного функціонування підприємства. Своєю чергою, можливості та результати розвитку підприємства знаходяться в безпосередній залежності від сформованого потенціалу розвитку та ефективності управління вказаним видом потенціалу підприємства.

Поряд із цим, попри той факт, що як у закордонних країнах, так і у вітчизняному економічному просторі накопичено значний науково-теоретичний та прикладний базис стратегічного управління підприємствами, парадигма управління саме потенціалом розвитку підприємств сьогодні все ще перебуває на стадії формування. Так, як наголошує С. О. Шпак, процес розвитку підприємств став предметом цілеспрямованих теоретичних досліджень лише останніми роками, при цьому серед учених-економістів все ще домінує некритичний підхід до визначення поняття розвитку підприємства та застосування даного терміну [12, с. 281].

Зазначене актуалізує важливість та необхідність дослідження й встановлення теоретичного змісту поняття «потенціал розвитку підприємства» для подальшого формування й наукового обґрунтування сучасної концепції управління потенціалом розвитку підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематиці розвитку підприємств присвячені наукові праці таких зарубіжних і вітчизняних вчених, як Р. Акофф, М. Альберт, І. Ансофф, Н. Верхоглядова, О. Вініченко, С. Войтко, С. Дунда, В. Занора, Л. Запасна, К. Іванчук, І. Кононова, О. Коршунова, Ю. Кулинич, В. Пономаренко, О. Пушкар, Ю. Погорелов, А. Ткаченко, В. Тридід, Ф. Хедоури та ін.

Дослідженням сутності потенціалу підприємства, його видам, особливостям формування, використання, зміцнення та оцінки приділяли увагу у своїх працях І. Ажаман, С. Алексєєв, Р. Алієв, С. Бах, Л. Беззубко, Н. Василик, Н. Георгіаді, О. Ємельянов, С. Залюбовська, С. Дунда, Р. Квасницька Р. Каплан, О. Латишева, Л. Ліндлар, Н. Матвєєва, Д. Нортон, А. Орехова, І. Плікус, Т. Ружицька, А. Самоукин, Ю. Ушкаренко, Н. Штихан та ін.

Поряд із цим, наразі теоретичний базис для формування концептуальних засад управління потенціалом розвитку підприємства потребує більш глибоких досліджень, зокрема в площині наукового обґрунтування економічного змісту досліджуваного поняття.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в уточненні змісту поняття «потенціал розвитку підприємства» та систематизації основних сутнісних властивостей досліджуваної дефініції.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення ефективного управління потенціалом розвитку підприємства являє собою основоположну умову реалізації цілей й забезпечення бажаної траєкторії розвитку підприємства, що потребує дослідження концептуальних засад щодо розуміння його економічного змісту. В основу вирішення окресленого завдання вважаємо за доцільне покласти дослідження еволюції теоретичних уявлень про потенціал підприємства (табл. 1).

Як бачимо з табл. 1, переважна більшість науковців трактує поняття «потенціал підприємства» як сукупність набутих підприємством ресурсів та можливостей щодо їх залучення та ефективного використання для забезпечення ефективності функціонування підприємства, його конкурентоспроможності, отримання запланованих економічних результатів й задоволення економічних інтересів.

Вивчення табл. 1 також дозволяє зробити висновок щодо ототожнення певною частиною науковців [2; 8; 9] понять «потенціал підприємства» та «потенціал розвитку підприємства» з цим можна частково погодитися, зважаючи на той

факт, що призначення потенціалу, зокрема, полягає в тому, щоб забезпечувати потрібну траєкторію розвитку підприємства (але не лише в цьому). Так, повністю погоджуємося з М. Кімуржий, яка наголошує на тому, що потенціал підприємства доцільно розглядати як можливість використати ресурси для підтримання безперервності виробництва, досягнення прибутковості поточної діяльності, в той час як потенціал розвитку має бути спрямований на довгострокову перспективу та визначати можливості до нарощення наявних ресурсів, впровадження інноваційної діяльності, розширення сфер та засобів діяльності [7, с. 30].

Також варто зауважити, що розвиток підприємства залежить від наявності ресурсних видів проявів потенціалу підприємства [10, с. 49]. Тож між поняттями потенціал підприємства та розвиток підприємства існує тісний та нерозривний зв'язок.

Досліджуючи потенціал розвитку підприємства доцільно дослідити основні системні властивості вказаного поняття, які забезпечують підприємству можливості руху бажаною траєкторією розвитку на будь-якій стадії його життєвого циклу. Для цього розглянемо особливості процесу розвитку підприємства, який, на нашу думку, являє собою керований процес переходу відкритої системи (підприємства) в якісно-новий бажаний (цільовий) стан, який характеризується більш широкими можливостями щодо отримання чистого прибутку.

Так, розвиток відбувається переривчасто на основі проходження підприємством через різноманітні кризові ситуації, що зумовлюють стан нестійкості. Як наслідок підприємство або реагує

Таблиця 1

Еволюція трактувань поняття «потенціал підприємства»

Автори	Рік	Трактування
Л. Абалкін	1981	узагальнена збірна характеристика <i>ресурсів</i> , прив'язана до місця й часу [1]
О. Олексюк	2001	максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив <i>якісного розвитку</i> соціально-економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання (ситуаційно-ринкова складова) з урахуванням <i>ресурсних</i> , структурно-функціональних, часових, соціокультурних та інших обмежень [9]
Я. Барибіна	2011	сукупність природних умов і <i>ресурсів</i> , <i>можливостей</i> , <i>запасів і цінностей</i> , що можуть бути використані для досягнення певних цілей [4]
І. Плікус	2012	<i>можливості підприємства</i> (матеріально-технічні, організаційно-економічні тощо) забезпечувати ефективність виробництва й реалізацію продукції, зумовлені, з одного боку, наявними <i>ресурсами</i> (виробничим потенціалом), а з другого – спроможністю підприємства ефективно <i>їх використовувати й відтворювати</i> , його здатністю до подальшої діяльності й розвитку, адаптації до нових умов функціонування [11]
Н. Навроцький	2017	сукупність наявних видів ресурсів, пов'язаних між собою, використання яких сприяє досягненню стійкого <i>розвитку</i> підприємства [8]
І. Ажаман	2018	спроможність, здатність сприяти задоволенню потреб суспільства, <i>розвиватися</i> у визначеному напрямі, досягати поставлених цілей за умов максимальної ефективності, отримувати заплановані результати, підвищувати конкурентоспроможність за рахунок сформованої у певний момент часу сукупності структурованих <i>ресурсів</i> , які використовуються у мовах дії чинників зовнішнього середовища [2]
Р. Алієв	2019	матеріальні, фінансові та людські <i>ресурси</i> , ефективне формування яких визначає економічний потенціал та забезпечує певний рівень ринкового потенціалу, тобто рівень прибутку від реалізації вироблених економічних благ [3]

на загрози чи трансформації шляхом використання наявного потенціалу адаптації та зберігає свою початкову цілісність, або, у випадку, якщо потенціал адаптації є недостатнім, змінює траєкторію власного розвитку.

Звідси можна зробити висновок, що до основних системних властивостей потенціалу розвитку підприємства слід віднести:

- адаптивність, тобто спроможність успішно пристосовуватися до збурень та змін, що відбуваються як всередині самого підприємства, так в зовнішньому середовищі його господарювання, отримуючи при цьому кращі результати. Основою вказаної властивості є внутрішній компенсаційний потенціал підприємства, який визначається спроможністю внутрішніх елементів потенціалу розвитку підприємства до ефективної самоорганізації та зовнішнього компенсаційного потенціалу, що визначається ефективністю зовнішнього керівного впливу у вигляді державного регулювання соціально-економічних процесів;

- стійкість. Так, стійкість відкритої системи (підприємства) являє собою спроможність «до поглинання зовнішніх збурень без різко виражених наслідків для її поведінки в перехідному або такому, що встановився, стані» [6, с. 93]. Відповідно, підприємство прагне досягти такої стійкості розвитку, за якої кризові процеси не загрожують як існуванню підприємства, так і набуттю ним нової якості адже відсутня невідповідність сформованого підприємством потенціалу параметрам зовнішнього середовища.

Враховуючи той факт, що підприємство на основі ефективного використання сформованого потенціалу розвитку завжди орієнтоване на досягнення конкретних стратегічних цілей, передбачених обраною траєкторією розвитку, вважаємо за доцільне віднести до переліку основних системних властивостей потенціалу розвитку підприємства спрямованість на досягнення мети. А той факт, що тісна взаємодія, взаємозв'язки і взаємозумовленість між елементами потенціалу розвитку підприємства не лише являють собою основу його цілісності та структурованості, але й призводять до виникнення нових системних властивостей, які первісно не були притаманні складовим потенціалу розвитку дозволяє включити в перелік його основних системних властивостей синергічність.

Відзначимо, що реалізація запропонованих системних властивостей сприяє зростанню потенціалу розвитку підприємства.

З метою формулювання авторського визначення досліджуваної дефініції далі вважаємо за доцільне розглянути трактування потенціалу розвитку підприємства з погляду окремих авторів.

Так, М. Кімуржий трактує його як можливості підприємства нарощувати наявні ресурси та залучати незадіяні ресурси в процесі інноваційної діяльності в умовах своєчасної адаптації до змін

навколишнього середовища з метою досягнення стратегічних перспектив [7, с. 34]. Тобто в якості основних потенціалоутворюючих елементів автором віднесено ресурси, можливості та інновації, з чим ми повністю погоджуємося. О. Ємельянов трактує його як сукупність додаткових зовнішніх функціональних властивостей, які це підприємство може набути за певного стану середовища, у якому воно знаходиться, збільшивши при цьому величину свого наявного економічного потенціалу [5, с. 90]. Однак, на нашу думку, з наведеного визначення не зрозуміло за рахунок чого підприємство отримує здатність набути вказані властивості, тобто, що саме виступає основою його розвитку. Соєю чергою, С. Шпак відзначає, що потенціал розвитку підприємства характеризує структурну адаптивність, тобто здатність здійснювати діяльність, пов'язану з перебудовою підприємства та зміною його структури що, є способом розширення граничних можливостей підприємства [12, с. 283]. На нашу думку, трактування потенціалу розвитку підприємства через одну з його системних властивостей не повністю розкриває зміст такого складного поняття, як потенціал розвитку.

Узагальнення підходів науковців до визначення змісту потенціалу розвитку підприємства дозволив нам сформулювати авторське визначення досліджуваної дефініції, ґрунтуючись на позиціях інтегрального підходу в концепції потенціалу підприємства. На нашу думку він являє собою інтегральну характеристику сформованих підприємством ресурсного й інноваційного потенціалів, наявних у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства можливостей й резервів стійкості, досягнутих рівнів конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства, яка забезпечує оптимальне співвідношення між адаптивністю, стійкістю, спрямованістю на досягнення мети та синергічністю, що відображає спроможність підприємства до переходу в якісно-новий цільовий стан в умовах наявних чи прогнозованих трансформацій внутрішнього та зовнішнього походження. У вказаному визначенні увага акцентується на виділенні таких потенціалоутворюючих з точки зору розвитку підприємства елементах, як:

- ресурси (всі види економічних ресурсів підприємства);
- інновації (рівень та розвиток інновацій);
- зовнішні та внутрішні можливості;
- конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість (виступають неодмінними умовами забезпечення прогресивного розвитку відповідного суб'єкта).

Свою чергою, перехід підприємства в якісно-новий стан, на нашу думку, проявляється в збільшенні можливостей підприємства до отримання чистого прибутку у довгостроковому періоді в умовах змін.

Висновки. Таким чином, було встановлено наявність тісного зв'язку між поняттями потенціал підприємства та розвиток підприємства й ототожнення частиною науковців потенціалу підприємства та потенціалу розвитку підприємства. Логіка проведеного дослідження дозволила сформулювати авторське визначення дефініції потенціал розвитку підприємства, де в якості потенціалотворюючих з позиції забезпечення розвитку підприємства елементів запропоновано розглядати ресурси; інновації; зовнішні та внутрішні можливості; конкурентоспроможність та інвестиційну привабливість підприємства. В якості основних системних властивостей потенціалу розвитку виділено адаптивність, стійкість, спрямованість на досягнення мети та синергічність, а ключова характеристика потенціалу розвитку, на нашу думку, полягає у його спроможності забезпечити генерування цільового рівня чистого прибутку у довгостроковому періоді, що свідчить про його безпосередній зв'язок із стратегічними орієнтирами підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абалкин Л. И. Диалектика социалистической экономики. Москва, 1981. 351 с.
2. Ажаман І. А. Сутність та структура економічного потенціалу підприємства. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 22–25.
3. Алієв Р. А. Сутність поняття «потенціал підприємства» та його складники. *Підприємництво та інновації*. 2019. Вип. 9. С. 54–59.
4. Барібина Я. О. Підходи до визначення сутності поняття «потенціал» у категоріальному апараті. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2011. № 6 (51). Ч. 2. С. 48–53.
5. Ємельянов О. Ю. Інструментарій та моделі оцінювання потенціалу економічного розвитку підприємств : дис. ... докт. екон. наук : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Львів, 2019. 515 с.
6. Касті Дж. Большие системы. Связность, сложность, катастрофы. Москва, 1982. 216 с.
7. Кімуржий М. І. Управління потенціалом розвитку підприємств житлово-комунального господарства : дис. канд. екон. наук : 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Полтава, 2019. 306 с.
8. Навроцький Н. О. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства. *Інтернаука*. 2017. № 1 (23). С. 97–101.
9. Олексюк О. І. Управління потенціалом акціонерних товариств : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01 – економіка підприємства й організація виробництва. Київ, 2001. 25 с.
10. Педченко Н. С. Потенціал розвитку при стратегічному управлінні підприємством : монографія. Полтава : ПУЕТ, 2012. 365 с.
11. Плікус І. Й. Потенціал підприємства, його оцінка й трансформація: економічна та бухгалтерська інтерпретація. *Фінанси України*. 2012. № 4. С. 91–105.

12. Шпак С. О. Потенціал розвитку в системі потенціалів промислового підприємства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 280–286.

REFERENCES:

1. Abalkyn L. Y. (1981) *Dyalektyka sotsyaly-stycheskoi ekonomyky* [Dialectics of the Socialist Economy]. Moscow. (in Russian)
2. Azhaman I. A. (2018) *Sutnist ta struktura ekonomichnoho potentsialu pidprijemstva* [The essence and structure of the economic potential of the enterprise]. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and state], no. 4, pp. 22–25. (in Ukrainian)
3. Aliiev R. A. (2019) *Sutnist poniattia «potentsial pidprijemstva» ta yoho skladnyky* [The essence of the concept of «enterprise potential» and its components]. *Pidprijemnytstvo ta innovatsii* [Entrepreneurship and innovation], vol. 9, pp. 54–59 (in Ukrainian)
4. Barybina Ya. O. (2011) *Pidkhody do vyznachennia sutnosti poniattia «potentsial» u katehorialnomu aparati* [Approaches to defining the essence of the concept of «potential» in the categorical apparatus]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli* [Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade], no. 6 (51). p. 2, pp. 48–53. (in Ukrainian)
5. Iemelianov O. Yu. (2019) *Instrumentarii ta modeli otsiniuvannia potentsialu ekonomichnoho rozvytku pidprijemstv* [Tools and models for assessing the potential of economic development of enterprises] (PhD Thesis), Lviv: Lviv Polytechnic National University. (in Ukrainian)
6. Kasti Dzh (1982) *Bol'shie sistemy. Svyaznost', slozhnost', katastrofy* [Large systems. Connectivity, complexity, disasters]. Moscow. (in Russian)
7. Kimurzhyi M. I. (2019) *Upravlinnia potentsialom rozvytku pidprijemstv zhytlovo-komunalnoho hospodarstva* [Management of potential of development of enterprises of housing and communal services] (PhD Thesis). Poltava: Poltava university of economics and trade. (in Ukrainian)
8. Navrotskyi N. O. (2017) *Otsinka efektyvnosti vykorystannia resursnoho potentsialu pidprijemstva* [Estimation of efficiency of use of resource potential of the enterprise]. *Internauka* [Interscience], no 1 (23). pp. 97–101. (in Ukrainian)
9. Oleksiuk O. I. (2001). *Upravlinnia potentsialom aktsionerlykh tovarystv* [Capacity management of joint stock companies] : avtoref. dys. kand. ekon. nauk. : 08.06.01 – Ekonomika pidprijemstva y orhanyzatsiia vyrobnytstva, K., 25 (in Ukrainian)
10. Pedchenko N. S. (2012) *Potentsial rozvytku pry stratehichnomu upravlinni pidprijemstvom* [Development potential in strategic enterprise management]. Poltava: PUET. (in Ukrainian).
11. Plikus I. I. (2012) *Potentsial pidprijemstva, yoho otsinka y transformatsiia: ekonomichna ta bukhhalter-ska interpretatsiia* [The potential of the enterprise, its evaluation and transformation: economic and accounting interpretatio]. *Finansy Ukrainy* [Finance of Ukraine], vol. 4, pp. 91–105 (in Ukrainian).
12. Shpak S. O. (2018) *Potentsial rozvytku v systemi potentsialiv promyslovoho pidprijemstva* [Development potential in the system of potentials of an industrial enterprise]. *Problemy ekonomiky* [Problems of the economy], no 1 (35), pp. 280–286.